

Winfried Thiel, *Die soziale Entwicklung Israels in vorstaatlicher Zeit*, Berlin 1980 Evangelische Verlagsanstalt 8° ss. 185.

Publikacja ma za podstawę dysertację przedstawioną w lecie 1976 r. na Sekcji Teologicznej Uniwersytetu Humboldta w Berlinie, noszącą ten sam tytuł, wzbogaconą jednak o nową literaturę przed oddaniem do druku, przedyskutowaną i ujętą zwięźle. Promotorem był prof. dr Karl-Heinz Bernhardt. Autor był starszym asystentem. Temat, który opracował, okazało się, że z biegiem czasu znalazł się w nurcie narastającego zainteresowania rozwojem stosunków społecznych, które pozwalają lepiej zrozumieć zjawiska historyczne. Autor skierował swoje zainteresowanie na sposób życia i gospodarowania arabskich beduinów z czasów przed powstaniem islamu i obecnych, będących półnomadami, jak ich odpowiedni poprzednicy w starym królestwie-mieście Mari, by ukazać formy społeczności, jakie mogły się wykształcić we wczesnoizraelskich grupach półnomadów, rozpoczynających już wkrótce życie osiadłe. Z biegiem czasu wypracowana została grupa krewnych jako ich społeczna podstawa. Z kolei autor kreśli organizację patriarchalisticzną, obyczaje i kult tej grupy. Potem przechodzi do stosunków, jakie panowały w kraju o bardziej wykształconej kulturze. Przykładem jest tu konkretna sytuacja społeczna w państwach-miastach Ugarit i Alalach. Zastniały tam podział na warstwę uprzywilejowanych i warstwę uzależnionych i od nich odkrywa się również w miastach-państwach Palestyny w okresie późnego brązu, których sytuację terytorialną, gospodarczą i rozwarstwienie społeczne autor przeanalizował. W dalszym ciągu przedstawił W. Thiel przebieg zajmowania Palestyny przez szczepy izraelskie i przy tym omówił rozwój prawodawstwa dotyczącego życia osiadłego i jego strukturę społeczną. Uważa, że formą organizacyjną plebion był wówczas związek szczepowy bez szczególnych funkcji politycznych.

W wyniku badań autor pokazuje początki rozwarstwiania socjalnego na obywateli pełnoprawnych i dygnitarzy z jednej strony oraz warstwy społecznie niższe z drugiej w okresie przed wykształceniem się struktury państwowej, przy czym naświetla przeglądowo cały ten okres. Po Wprowadzeniu przedstawiona wyżej treść ujęta została w trzy punkty (części): II. Formy społeczne u nomadów, III. Społeczeństwo klasowe w Syrii i Palestynie w okresie późnego brązu — tu jest mowa w dwóch punktach o Ugarit i Alalach oraz o Kanaanie i południowej Syrii, IV Osiadły Izrael w czasach przed wytworzeniem państwa. Przypisy zebrane zostały po każdym z podpunktów podziału treści. Po ostatnich przypisach następuje wykaz skrótów i począwszy spis rzeczy, mianowicie wykaz omawianych miejsc z tekstu biblijnego, tekstów egipskich, z Alalach, Tell-Amarna, z Kodeksu Hammurabiego, z Mari, tekstów palestyńskich i ugaryckich. Następny, to indeks rzeczowy. Trzeci — słownik terminów akadyjskich, arabskich, hebrajskich i ugaryckich. Ostatni jest spis wspomnianych autorów. W sumie dał nam W. Thiel poważny przyczynek do socjologii pozwalający lepiej rozumieć najstarsze tradycje, sięgające czasów patriarchów i okresu od Mojżesza do początków monarchii, na szerokim tle historycznym, z wykorzystaniem dostępnych obecnie licznych dokumentów pisanych, z zastosowa-

niem oryginalnej terminologii, która, jak się okazuje, znalazła swój oddźwięk w Biblii.

Józef Wiesław Rosłon